

بررسی عوامل ترغیب کننده و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر

عبدالحمید معرفزاده (نویسنده مسئول)

استادیار دانشگاه شهید چمران اهواز

hmoarref@yahoo.com

شهرزاد ایرجی

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی و کارشناس اداره کل کتابخانه‌های عمومی خوزستان

Iraji_kamran@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۰۹/۱۶، تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۱۲/۲۷

چکیده

هدف: این پژوهش عوامل ترغیب کننده و بازدارنده مطالعه را در میان مراجعان ۲۰ تا ۳۰ ساله کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر مورد مطالعه قرار داده است.

روش: روش تحقیق در این پژوهش پیمایشی و از نوع توصیفی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اسپس‌اس‌اس و اکسل استفاده شده و برای آزمون فرضیه‌ها ضریب همبستگی پیرسون به کار گرفته شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که از میان عوامل مؤثر بر مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی، بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و تحصیلات افراد و نیز بین تحصیلات والدین و درآمد خانواده رابطه معنی‌داری وجود دارد و این رابطه مثبت است، ولی رابطه بین قیمت کتاب‌ها و استفاده از سایر رسانه‌ها با مطالعه، منفی می‌باشد. همچنین، یافته‌ها نشان داد که بین عوامل تأهل و جنسیت با مطالعه رابطه معنی‌داری وجود ندارد. به علاوه، مطالعه حاضر نشان داد که نقش خانواده در ترغیب فرزندان به مطالعه، وجود کتابخانه در مدارس، گنجاندن ساعاتی به عنوان ساعت مطالعه در برنامه درسی و به خصوص اخلاق خوب کتابداران کتابخانه‌ها اهمیت بسیاری در ترغیب به مطالعه دارد. در مقابل نداشتن انگیزه، کمبود وقت، مناسب نبودن کتابخانه‌ها، گرانی کتاب و جهت‌گیری‌های جامعه به سمت مسائل اقتصادی باعث رکود مطالعه در جامعه به عنوان عوامل بازدارنده مطالعه استنباط شد.

اصالت/ارزش: این تحقیق با توجه به ضرورت و اهمیت مطالعه در ارتقاء سطح آگاهی و دانش و نیاز به گسترش فرهنگ مطالعه در بین جوانان انجام گرفته و به دلیل ضرورت امر ارتقاء مطالعه به عنوان یکی از اهداف اصلی نهاد، به شمه‌ای از عوامل ترغیب کننده و بازدارنده مطالعه برای استفاده در جهت‌گیری‌های آینده مدیریتی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: مطالعه، کتابخانه‌های عمومی، ماهشهر، مراجعان کتابخانه.

توسعه فرهنگی هر جامعه در گرو گسترش فرهنگ کتابخوانی است و کتاب و کتابخوانی یکی از عوامل مهم پیشرفت و اعتلای فرهنگ هر جامعه است؛ زیرا هر چه سطح بینش و آگاهی عمومی بیشتر باشد آن جامعه در پیشبرد اهداف ملی و فراملی خود موفق‌تر خواهد بود. یکی از مشکلاتی که در اکثر کشورهای جهان سوم و در حال توسعه وجود دارد پدیده فقر مطالعاتی است که تهدید بزرگی برای این کشورها به شمار می‌آید. برای کشوری چون ایران که در اعصار گذشته صاحب یکی از بزرگ‌ترین تمدن‌های جهانی قابل ستایش بوده است، جای تأسف است که هم‌اکنون شاهد بی‌رغبتی و بی‌توجهی به کتاب و کتابخوانی باشد. دانش‌آموزان و دانشجویان ما اشتیاق چندانی به خواندن کتاب‌های غیردرسی ندارند و اگر هم مطالعه‌ای داشته باشند کمتر از حد انتظار است. ایرانیان با وجود سابقه درخشان و دیرینه فرهنگی و همچنین تأکید دین مبین اسلام بر مطالعه، کمتر از حد انتظار به این امر می‌پردازند.

در جهانی که با بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی سعی در کسب هر چه بیشتر اطلاعات داشته و ارتقاء سطح دانش به وسیله کشورهای مختلف روندی رو به رشد دارد، توجه به ارتقاء سطح آگاهی و دانش عمومی کلید و رمز پیشرفت محسوب می‌شود.

در دنیایی که هر روزه در هر زمینه علمی، هنری، سیاسی و اقتصادی تازهای رخ می‌دهد، دیگر مطالعه کار افراد به خصوصی نیست. هر کسی در هر شغل و مقامی می‌بایست به‌طور مرتب مقداری از وقت خود را به خواندن مطالب اختصاص دهد. رشد کتابخوانی شرط نخست توسعه فرهنگی است. هیچ ملتی بدون توجه به امر کتاب و کتابخوانی به شاخص توسعه دست نیافته است. توسعه بدون بستر فرهنگی در هیچ جای دنیا به نتیجه‌ای مطلوب منتهی نشده است. دستیابی به اهداف توسعه اجتماعی - فرهنگی ممکن نیست مگر با تحقق لوازم آن و کتاب و کتابخوانی یکی از مهم‌ترین لوازم هر توسعه پایداری است. در جوامع پیشرفته اهمیت مطالعه و خواندن مطالب مختلف بر مردم آشکار شده است ولی در کشور ما هنوز مطالعه به‌صورت موضوع جدی تلقی نشده است و نیاز به مطالعه، هنوز برای مردم یک نیاز واقعی به حساب نمی‌آید. حتی دانشجویان و تحصیلکرده‌های ما که مطالعه جزء حرفه و زندگی آنان است، اغلب زمانی به سراغ کتاب و مطالعه می‌روند که مجبور باشند و تنها آن مقدار مطالعه می‌کنند که نیازهای مقطعی آنان را برطرف کند.

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

یکی از مراکز مهم در گسترش فرهنگ مطالعه در جامعه، کتابخانه‌های عمومی است. کتابخانه عمومی به‌عنوان یکی از نهادهایی است که سهم به‌سزایی در ترویج فرهنگ مطالعه دارد و همچنین نقش عمده‌ای در حیات علمی و فرهنگی جامعه ایفا می‌کند ولی با وجود این کتابخانه‌ها در مناطق مختلف کشور این سؤال مطرح می‌شود که چرا باز میزان مطالعه در کشور پایین است؟

بن مایه مطالعه

کتاب گنجینه گران بهای علم و آگاهی و بصیرت، هدایتگر انسان‌ها از ظلمت و جهل به سوی روشنایی و دانایی است. کتاب گنجینه معرفت بشری است که با مطالعه و استفاده از آن می‌توان از دریای بیکران علم و دانش بهره جست و در این عرصه در جهت کمال فردی و اجتماعی گام برداشت. مطالعه کردن یک ارزش است و هر قدمی که بشر در راه ارتقاء سطح مطالعه برمی‌دارد در واقع خود را از نردبان معرفت به بالا می‌کشد. علاوه بر اهمیت قابل توجهی که مطالعه در زندگی فردی بشر دارد، در زندگی اجتماعی نیز تأثیر به‌سزایی دارد. مشارکت مردم در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به گسترش سطح سواد و ارتقاء آگاهی آن‌ها بستگی دارد. به همین سبب باید اقداماتی انجام شود تا عادت به مطالعه در جامعه فراگیر شده و مردم آن را همچون سایر نیازهای روزانه‌شان مدنظر قرار دهند.

انواع مطالعه

"خواندن هر نوشته را به هر منظور، مطالعه گویند". مطالعه را براساس اهداف مطالعه به گونه‌های مختلف تقسیم‌بندی کرده‌اند که مهم‌ترین آن عبارتند از:

- ۱- مطالعه رسمی، که برای تأمین مقاصد آموزشی و اداری و شغلی صورت می‌گیرد.
- ۲- مطالعه غیررسمی، که بیشتر به صورت عادت و در پی اهداف خاصی صورت می‌پذیرد (شعبانی، ۱۳۸۰). منظور ما در این پژوهش مطالعه نوع دوم یعنی غیر رسمی می‌باشد.

انگیزه‌های مطالعه

مطالعه جزء نیازهای اجتماعی انسان است. آدمی به‌وسیله مطالعه می‌تواند با اندیشه‌های دیگران ارتباط برقرار کند و از دستاوردهای علمی و ادبی دیگران بهره‌مند شود. اهداف و

انگیزه‌های مطالعه در فرهنگ‌های مختلف متفاوت است. از جمله انگیزه‌های مطالعه را می‌توان چنین برشمرد:

"عادت - وظیفه - گذراندن وقت - آگاهی از مسائل جاری - ارضای میل شخصی - نیاز زندگی روزمره - افزایش میزان علائق و سرگرمی‌ها - ارضای علائق ذوقی و حرفه‌ای و وسعت بخشیدن به این نوع علائق - ارضای نیازهای شخصی - ارضای نیازهای اجتماعی - شهری به‌عنوان یک شهروند - رشد عمومی از جمله ارتقاء سطح فرهنگی - ارضای نیازهای مبرم فکری - ارضای نیازهای مبرم روحی و معنوی" (استیگر، ۱۳۷۰).

عوامل مؤثر بر مطالعه

۱) عوامل درونی:

الف - انگیزه: انگیزه اولین و مهم‌ترین عامل در برقراری رابطه منطقی میان ذهن و مطالب مورد مطالعه است (کاکایی، ۱۳۸۰)؛

ب - علاقه: علاقه فرد به مطلب مورد مطالعه باعث می‌شود که شخص وقت بیشتری را صرف مطالعه نماید؛

ج - میزان سواد: انتظار می‌رود افراد با سطح سواد بالاتر مطالعه بیشتری داشته باشند و "اینکه تحصیلات عامل مؤثری در تداوم مطالعه و یادگیری است قابل انکار نیست" (استیگر، ۱۳۷۰)؛

۲) عوامل بیرونی:

الف - کتاب و مواد خواندنی: که شامل ظاهر کتاب و محتوای کتاب می‌شود. (محدثی، ۱۳۷۹)؛

ب - مکان مطالعه: مکانی که برای مطالعه انتخاب می‌شود باید کاملاً روشن، به دور از سروصدا و رفت‌وآمد افراد و جدا از هر رفتار ناسازگار با مطالعه باشد (شعبانی، ۱۳۸۰)؛

ج - زمان مطالعه: مطالعه در زمان خستگی و بی‌حوصلگی از عواملی است که باعث بی‌زاری از مطالعه خواهد شد.

عوامل مؤثر بر ترویج فرهنگ مطالعه

برای ترویج فرهنگ مطالعه در افراد جامعه عوامل متعددی نقش دارند که یکی از این عوامل خانواده است.

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

الف) خانواده: نخستین دنیایی که کودک وارد آن می‌شود خانواده است. شخصیت کودک در تمامی زمینه‌ها با تأثر از خانواده شکل می‌گیرد. تک‌تک اعضای خانواده در شکل‌گیری و تکوین تصور کودک از دنیای اطراف و طرز تلقی و نگرش وی نسبت به مسائل و موضوعات نقش دارند (سعادت‌آبادی نسب، ۱۳۷۷). به نظر می‌رسد از میان عواملی که در سوادآموزی کودکان نقش دارند نقش خانواده پررنگ‌تر است. کودک از همان آوان تولد نسبت به پدر و مادر خود احساسی دارد که آن را نمی‌توان در افراد دیگر یافت. کودک به طور غریزی از والدین خود الگو می‌گیرد و رفتار و گفتار آنها را تقلید می‌کند. حال اگر در یک خانواده علاقه به مطالعه و کتابخوانی در میان بخشی از اعضای خانواده به ویژه والدین بیشتر باشد، کودک به طور طبیعی به کتاب علاقه‌مند می‌شود.

ب) مهد کودک: امروزه بیشتر مادران شاغل برای نگهداری فرزندانشان مجبورند آن‌ها را به مهدهای کودک بسپارند. به همین خاطر، تعدادی از کودکان ساعاتی را به دور از خانواده و در مهدها سپری می‌کنند. مربیان مهدها می‌توانند برای کودکان کتاب بخوانند و یا برایشان قصه بگویند یا با اجرای نمایش، داستان کتاب را برایشان بازگو کنند و یا نقاشی مربوط به آن قصه را ترسیم کنند. به این ترتیب کنجکاوی کودکان را تحریک کرده و آن‌ها را به کتاب علاقه‌مند نمایند.

ج) مدرسه: مدرسه جایگاه مهم تربیتی انسان است که کودک اصول و قواعد خواندن و نوشتن را فرامی‌گیرد. همیشه یکی از مهم‌ترین هدف‌های آموزشی مدرسه بیدار کردن حس اشتیاق به مطالعه بیشتر و توانایی در یافتن پاسخ به آن اشتیاق بوده است. کودک می‌آموزد که بدون کمک والدین خود مطالب کتاب را بخواند و بفهمد. کودک به دلیل همین تحول بزرگی که در خود احساس می‌کند، اشتیاق فراوانی به مطالعه دارد و هر لحظه می‌خواهد بیشتر با دنیای پر رمز و راز درون کتاب‌ها آشنا شود.

د) کتابخانه‌های عمومی: هدف کتابخانه عمومی ارائه خدمات به مردم است. این خدمات شامل افراد و گروه‌ها از هر سن، تحصیلات، طرز فکر، شغل، سطح اقتصادی، نژاد و موقعیت می‌شود (نیکنام، ۱۳۷۹). همچنین کتابخانه‌های عمومی اهدافی چون حمایت از آموزش رسمی و غیررسمی و نیز اطلاع‌رسانی و پرورش رشد فردی را بر عهده دارند.

کتابخانه‌های عمومی از طریق خدمات ویژه خود، مطالعه را تشویق و ترغیب می‌کنند و در واقع افراد بیگانه با کتاب را به افرادی کتابخوان تبدیل می‌کنند.

جوامع به لحاظ جمعیتی دارای افرادی با نیازهای مختلف هستند بنابراین همه افراد در همه سنین (کودکی، نوجوانی، جوانی، بزرگسالی، سالمندی) و در شرایط جسمی و ذهنی مختلف (مانند معلولین) و همچنین گروه‌های قومی، نژادی، زبانی و... می‌بایست به منابع اطلاعاتی دسترسی داشته باشد. کتابخانه‌های عمومی اگر جایگاه واقعی خود را بیابند و امکانات لازم و گستردگی متناسب با رشد جمعیت را به دست آورند، جامعه مخاطب آن‌ها از حیث تاریخی و اجتماعی در مکانی از بلوغ و قدرت گزینش قرار می‌گیرند که نه تنها برآورنده نیاز اطلاعاتی هر متقاضی و زمینه‌ساز رویکرد مردم به سوی مطالعه و کتابخوانی خواهند شد، بلکه می‌توانند به‌عنوان پشتیبان امر تحقیقات در کشور و ضامنی مطمئن برای سلامت جامعه بوده و شیه قلب نیرومندی عمل کنند که خون حیات بخش آموختن و یادگیری را به تمام پیکره اجتماع برسانند (صافی، ۱۳۷۹).

ه) تلویزیون و دیگر رسانه‌های گروهی: یکی از موضوعاتی که با کتاب و کتابخوانی و مطالعه رابطه نزدیک دارد، وسایل ارتباط جمعی اعم از رادیو، تلویزیون، سینما، مطبوعات و... است که از این بین نقش رادیو و تلویزیون به مراتب برجسته‌تر است. تلویزیون تأثیر زیادی بر افکار و باورهای مخاطبان خود به خصوص کودکان و نوجوانان دارد. الگوهایی که در برنامه‌های تلویزیون به کار گرفته می‌شود می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر روی مخاطبان تأثیر بگذارد.

موانع و مشکلات موجود در راه مطالعه

از عواملی که می‌تواند در کم بودن مطالعه در جامعه مؤثر باشد عبارتند از:

گرانی کتاب و مشکلات اقتصادی افراد، نداشتن وقت و گرفتاری معیشتی مردم، ماشینی شدن زندگی و اسیر بودن انسان‌ها در چنگال ماشین‌ها، توجه بیش از اندازه به امکانات صوتی و تصویری به جای آثار مکتوب، متنوع نبودن آثار، تعداد شمارگان کم منابع مکتوب، نبودن برنامه‌های تبلیغاتی پیرامون کتاب و معرفی نشدن کتاب‌های جدید، ترجمه‌های نامناسب کتاب‌های خارجی، نبود کتابخانه در منزل و یا اطراف آن، شرایط نامساعد آموزشی و پرورشی، و به‌طور کلی وجود مشکلات

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

اقتصادی و فعال نبودن حوزه تحقیق و پژوهش موانعی هستند که باعث فاصله بین کتاب و کتابخوان می‌شوند. نکته دیگر اینکه ماهواره، رایانه، اینترنت و سایر فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و مخابراتی در حال حاضر نقش گسترده‌ای در توسعه ساختاری و اجتماعی جوامع بشری و همچنین انتقال فرهنگ و سایر جلوه‌ها در ابعاد مثبت یا منفی پیدا کرده‌اند و تا حد زیادی رسانه‌های نوشتاری نظیر کتاب، مجلات و غیره را تحت الشعاع قرار داده‌اند و به‌ظاهر توجه همگان را به خود جلب کرده‌اند. لذا باید به جست‌وجوی روش‌های ترویج و اشاعه فرهنگ مطالعه بین آحاد جامعه برخاست و روش‌های نوینی را که با خصوصیات نسل کنونی و مقتضیات زمانی ما مطابقت داشته باشد مورد شناسایی قرار داد.

پیشینه پژوهش

مدنی (۱۳۷۵) در پژوهشی به بررسی میزان علاقه به مطالعه در دوران کودکی و نقش آن در عادت به مطالعه میان دانشجویان دانشگاه‌های مستقر در تهران پرداخته است. روش تحقیق پیمایشی و از نوع تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات، از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه شامل ۵۰۰ دانشجوی مقطع کارشناسی در دانشگاه‌های آزاد و دولتی بوده است. نتایج تحقیق، فرضیه پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار میان میزان مطالعه در دوران کودکی با عادت مطالعه در بزرگسالی را تأیید کرد. تحقیق نشان داد که خانواده به خاطر تشویق افراد به مطالعه بیشترین تأثیر را در ایجاد عادت مطالعه داشته و مربیان و رسانه‌های گروهی و اقوام، به لحاظ درجه تأثیر در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند.

محمدی (۱۳۷۶) تحقیقی با عنوان «بررسی میزان علاقه‌مندی نوجوانان و جوانان به مطالعه کتاب» انجام داد و به این نتیجه دست یافت که بین تحصیلات و میزان مطالعه، رابطه مثبت وجود دارد و همچنین تلویزیون یکی از عواملی است که در تشویق به مطالعه تأثیر مثبت دارد.

محسنی کبیر (۱۳۷۷) در پژوهشی با عنوان «روش ترویج و ایجاد عادت به مطالعه در کودکان، نوجوانان، دانشجویان و خانواده» راه‌حل‌های علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان و دانشجویان به کتابخوانی را فعال نمودن و گسترش کتابخانه‌ها در محلات، مدارس، مساجد و دانشگاه‌ها عنوان کرد. همچنین استفاده از وسایل سمعی و بصری را برای ایجاد علاقه در کودکان و نوجوانان مؤثر دانست.

حاجی میر رحیمی (۱۳۷۸) در تحقیقی با عنوان «عوامل شناختی مؤثر بر ساختار نابهنجار کتابخوانی» اظهار می‌دارد که عواملی مانند فرهنگ حاکم بر جامعه، ضعف مشوق‌های سازمان‌یافته، ضعف کتابخانه‌های موجود از لحاظ تنوع کمیت و کیفیت کتب، بر عدم توجه به کتابخوانی در بین طبقات مختلف جامعه مؤثر است.

آمانی (۱۳۷۶) تحقیقی با عنوان «رابطه مطالعه در دوران کودکی و نوجوانی با مطالعه در دوران بزرگسالی» انجام داد و به این نتیجه دست یافت که بین مطالعه دوران کودکی و نوجوانی و تداوم مطالعه در بزرگسالی رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین مطالعه والدین و میزان مطالعه فرزندان، همبستگی مثبت وجود دارد.

صافی (۱۳۷۹) در پژوهشی با عنوان «راه‌های گرایش و افزایش میزان مطالعه در کتابخانه‌های عمومی»، کتابخانه‌های عمومی را از ارکان دانشی جوامع دانست. وی این چنین نتیجه‌گیری کرد که اگر این کتابخانه‌ها به تعداد لازم و با شرایط کافی و مناسب شأن فرهنگ و تمدن پویای اسلامی ایران تأسیس شوند و مدیران مجرب و مطلع و کارکنان آزموده و متخصص با مدیریتی علمی کتابخانه‌ها را اداره کنند، می‌توان امیدوار بود که در سایه جمع‌آوری کتب سودمند و مورد نیاز علاقه‌مندان، که از شرایط لازم مطالعه و تحصیل معرفت است، عده بیشتری از مردم برای افزایش آگاهی و دانایی به سوی کتابخانه و مطالعه کتاب ترغیب شوند و در نتیجه از لحاظ علمی به پیشرفت‌های مقتضی جهان نائل شوند.

زرسازی (۱۳۸۳) به بررسی علل و عوامل عدم گرایش جوانان به مطالعه کتاب در شهر تهران به شیوه پیمایشی پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که گروه سنی ۱۰ تا ۲۰ سال که قشر فعال و پویای کشور را تشکیل می‌دهند، بیش از دیگران در اوقات فراغت خود به تماشای تلویزیون می‌پردازند.

گلچوبی (۱۳۸۴) به پژوهشی درباره مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران و شناسایی عوامل بازدارنده و ترغیب‌کننده مطالعه آنان پرداخته است. وی در این تحقیق عوامل ترغیب‌کننده را شامل تشویق خانواده، وجود کتابخانه در محل تحصیل، برگزاری مسابقات کتابخوانی از سوی مدارس و روش صحیح مطالعه می‌داند. وی عوامل بازدارنده را شامل گرانی کتاب، عدم تسلط به زبان‌های خارجی، درآمد کم خانواده و عادت نداشتن به مطالعه از دوران کودکی عنوان می‌کند.

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

محمدعلی نژاد (۱۳۸۵) در پژوهشی به بررسی زمینه‌های گسترش و اشاعه فرهنگ مطالعه در رامهرمز برای گروه سنی ۲۰-۳۰ سال که در حال تحصیل نمی‌باشند پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان داد که میان سن، میزان تحصیلات، میزان درآمد، جنسیت و نوع شغل با مطالعه رابطه معنادار وجود ندارد، در حالیکه بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و تماشای تلویزیون، با مطالعه ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد.

قناویزچی (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان «انگیزه مطالعه و کتابخوانی و رابطه آن با الگوی انگیزشی مزلو» به این نتیجه دست یافت که بالاترین سطح نیاز جامعه مورد مطالعه، نیاز به احترام است. نیازهای تعلق و دوست داشتن، خودشکوفایی، ایمنی و فیزیولوژیک در مرتبه‌های بعدی قرار دارند. تمامی عوامل بازدارنده و تسهیل‌کننده مورد مطالعه در این پژوهش، نقش زیادی در بازدارندگی و تسهیل مطالعه و کتابخوانی داشته‌اند. آزمودنی‌ها نسبت به مطالعه نگرش مثبت داشته و این نگرش از جنبه شناختی، بالاتر از جنبه هیجانی قرار داشت. همچنین، افراد با مدرک تحصیلی کارشناسی و بالاتر به لحاظ گرایش به مطالعه، تفاوت معناداری با افراد دارای مدارک تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان از خود نشان دادند. از سوی دیگر، نتایج تحلیل نشان داد که بین مشاغل فرهنگی و سایر مشاغل مانند کارمندان، نظامیان، مشاغل آزاد، کارگران و افراد بیکار تفاوت معناداری در گرایش به مطالعه وجود دارد و زنان به‌طور معناداری نسبت به مردان، دارای گرایش مثبت به مطالعه و کتابخوانی بودند.

استیگر (۱۳۷۶) در کتابی با عنوان «راه‌های تشویق به مطالعه» ابتدا به بررسی انگیزه‌های مطالعه می‌پردازد و عواملی چون خانواده، مدرسه، دولت، و سائل ارتباط جمعی و کتابخانه را در شکل‌گیری عادت مطالعه موثر می‌داند.

تی فینک (۱۹۹۳) تحقیقی با عنوان «عادت خواندن، وسعت غفلت در مطالعه بزرگسالان» انجام داد و درباره راه‌های پرورش عادت مطالعه برای بزرگسالان شامل منابع مرتبط، تجهیز محیط با مواد خواندنی، قرائت با صدای بلند برای بزرگسالان و... در این تحقیق بحث نمود.

گریلی الیس (۱۹۹۶) در تحقیقی با عنوان «برنامه‌های خواندن بین والدین و کودک» نشان داد که برنامه‌های مطالعاتی والدین در توانایی خواندن کودکان تأثیر دارد و به تکنیک‌های ساده‌ای که والدین برای کمک به کودکان‌شان می‌توانند در منزل بکار گیرند تأکید کرد.

به‌علاوه، یافته‌های تحقیق از دخالت والدین در خواندن به‌منظور بهبود توانایی خواندن کودکان حمایت نمود.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- میزان مطالعه در مراجعان ۲۰-۳۰ ساله کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر چه قدر است؟
- ۲- راه‌های تأمین منابع مناسب برای مطالعه مراجعان کتابخانه‌های عمومی کدامند؟
- ۳- منابع مورد مطالعه مراجعان بیشتر در چه زمینه‌های موضوعی است؟
- ۴- انگیزه‌های مطالعه مراجعان مورد مطالعه کدامند؟
- ۵- عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه در این افراد کدامند؟
- ۶- عوامل بازدارنده مطالعه در این افراد کدامند؟

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و میزان مطالعه افراد رابطه معناداری وجود دارد.
- ۲- بین میزان تحصیلات و میزان مطالعه رابطه معناداری وجود دارد.
- ۳- بین میزان سواد والدین و میزان مطالعه افراد رابطه معناداری وجود دارد.
- ۴- بین میزان مطالعه و قیمت کتاب رابطه معناداری وجود دارد.
- ۵- بین میزان مطالعه و وجود رسانه‌های دیگر رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر پیمایشی و پژوهش از نوع توصیفی است و پیمایش از طریق پرسشنامه محقق‌ساخته انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق، مراجعان ۲۰-۳۰ ساله کتابخانه‌های عمومی ماهشهر می‌باشند که ۳۵۰ نفر از آن‌ها به صورت کاملاً تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند و در مجموع ۳۱۵ نفر به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند.

یافته‌های پژوهش

۱. پاسخ به پرسش‌های اساسی

برای پیدا کردن عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه، پرسشنامه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر توزیع شد و پس از جمع‌آوری، مورد تحلیل قرار گرفت.

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

قسمت اول پرسشنامه به اطلاعات جمعیت‌شناختی اختصاص داشت که طی آن ۱۷۵ نفر از افراد مورد مطالعه زن و ۱۳۴ نفر مرد بودند. همچنین ۱۴۳ نفر از افراد مجرد و ۱۶۸ نفر متأهل بودند. بعلاوه، ۸/۶ درصد افراد زیر دیپلم، ۱۹/۷ درصد دیپلم، ۳۱/۷ درصد فوق دیپلم، ۳۰/۸ درصد کارشناسی، و ۴/۱ درصد بالاتر از کارشناسی بودند.

جدول ۱. توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر اساس وضعیت تحصیلی

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
زیر دیپلم	۱۹	۶
دیپلم	۶۹	۲۱/۹
فوق دیپلم	۹۸	۳۱/۱
کارشناسی	۹۴	۲۹/۸
بالاتر از کارشناسی	۱۵	۴/۸
بدون جواب	۲۰	۶/۳
کل	۳۱۵	۱۰۰

از آنجایی که خانواده نقش بسیار مهمی در ایجاد و پرورش عادت به مطالعه فرد دارد و به نظر می‌رسد افرادی که والدین با سواد دارند باید بیشتر به این امر ترغیب شوند، در سؤال اول تحقیق از افراد خواسته شد تا تحصیلات والدین خود را بیان کنند که با توجه به پاسخ‌های دریافت شده این امر تأیید شد. این یافته، به تحقیق محسنی کبیر (۱۳۷۷) با عنوان «روش ترویج و ایجاد عادت به مطالعه در کودکان، نوجوانان، دانشجویان و خانواده» که طی آن این نتیجه حاصل شد که عادت به مطالعه در کودکی شکل می‌گیرد و والدین نقش بسیار مهمی در این زمینه ایفا می‌کنند، صحه گذاشت.

شغل فرد می‌تواند به عنوان یک عامل مهم در گرایش به مطالعه به حساب آید. به همین منظور در سؤال دیگری از افراد خواسته شد که شغل خود را بیان کنند. ۴۱ درصد از آزمودنی‌ها کارمند، ۱۱/۱ درصد کارگر، ۲۳/۸ درصد دارای شغل آزاد، ۱۶/۸ درصد از آزمودنی‌ها بیکار، و ۷/۳ درصد از آزمودنی‌ها به این سؤال پاسخ ندادند. به نظر می‌رسد کارمندان در خود نیاز بیشتری برای مراجعه به کتابخانه احساس می‌کنند. این تحقیق به تحقیق قنایزچی (۱۳۸۶) با

عنوان «انگیزه مطالعه و کتابخوانی و رابطه آن با الگوی انگیزشی مزلو» که به وجود رابطه معنادار بین مشاغل فرهنگی و سایر مشاغل دست یافت، صحنه گذاشت.

در سؤال بعد میزان درآمد افراد پرسیده شد. از آنجایی که تنها راه تهیه کتاب خرید آن نیست و گزینه‌هایی مانند امانت گرفتن از کتابخانه و یا از دوستان و آشنایان وجود دارد، مسئولان باید به این مهم توجه داشته و در راه تجهیز هر چه بهتر کتابخانه‌ها به خصوص کتابخانه‌های عمومی اقدام نمایند. تحقیق محمدعلی نژاد (۱۳۸۵) به این نتیجه منتهی شد که بین درآمد و میزان مطالعه رابطه‌ای وجود ندارد که یافته تحقیق حاضر با یافته تحقیق وی هماهنگ است. لازم به ذکر است که حدود ۵۱ درصد از جامعه مورد مطالعه درآمدی از کمتر ۲.۰۰۰.۰۰۰ ریال تا ۴.۰۰۰.۰۰۰ ریال و ۴۹ درصد آن‌ها درآمدی بیش از ۴.۰۰۰.۰۰۰ ریال داشتند.

در قسمت دوم پرسشنامه از افراد خواسته شد تا مشخص کنند که اوقات فراغت خود را چگونه سپری می‌کنند. مطالعه کتاب با ۳۹/۷ درصد بالاترین و پس از آن تماشای تلویزیون با ۱۲/۷ درصد، پرداختن به کارهای هنری ۱۱/۱ درصد، مطالعه نشریه با ۱۰/۸ درصد، کارهای فنی با ۱۰/۵ درصد، گردش و ورزش و همچنین معاشرت با دوستان هر کدام ۶/۳ درصد، و خواب و استراحت با ۱/۹ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص دادند.

سؤال بعدی این بود که آیا افراد در طول شبانه روز مطالعه می‌کنند یا خیر که مشخص شد ۸۳/۸ درصد آزمودنی‌ها اهل مطالعه هستند و تنها ۱۳/۳ درصد آن‌ها معمولاً در طول شبانه روز مطالعه نمی‌کنند و ۲/۹ افراد پاسخی به این سؤال ندادند. با توجه به این که پرسشنامه‌ها را مراجعان کتابخانه‌ها پر کرده‌اند، بالطبع باید اهل مطالعه باشند و نتایج پژوهش هم این امر را تأیید نمود.

برای مطالعه کردن نیز همچون سایر کارها انگیزه لازم است. ۴۳/۸ درصد آزمودنی‌ها انگیزه مطالعه را کسب اطلاعات حرفه‌ای عنوان کردند. ۳۵/۲ افراد برای پر کردن اوقات فراغت و ۱۸/۱ درصد افراد نیز به خاطر کسب آرامش روحی مطالعه می‌کردند. ۲/۹ درصد افراد نیز به این سؤال پاسخ ندادند.

برای یافتن میزان مطالعه افراد در شبانه روز از آنان خواسته شد تا مشخص کنند در شبانه روز چند ساعت مطالعه می‌کنند. ۶۰/۳ درصد آزمودنی‌ها کمتر از یک ساعت در شبانه روز مطالعه می‌کنند. ۲۸/۶ درصد بین یک تا دو ساعت و ۷ درصد بیشتر از دو ساعت مطالعه می‌کنند. ۴/۱ درصد آزمودنی‌ها نیز به این سؤال پاسخ ندادند.

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

جدول ۲. توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر اساس میزان مطالعه

متغیر	فراوانی	درصد
کمتر از یک ساعت	۱۹۰	۶۰/۳
بین یک تا دو ساعت	۹۰	۲۸/۶
بیشتر از دو ساعت	۲۲	۷
بدون پاسخ	۱۳	۴/۱
کل	۳۱۵	۱۰۰

از آنجایی که رادیو، تلویزیون، اینترنت و سایر رسانه‌های گروهی به‌عنوان رقیب کتاب و کتابخوانی درآمده‌اند، از افراد خواسته شد تا مشخص کنند در شبانه روز چند ساعت از این رسانه‌ها استفاده می‌کنند. یافته‌ها نشان داد که ۶۴/۸ درصد آزمودنی‌ها در طول شبانه روز بیش از دو ساعت، ۲۷/۳ درصد بین یک تا دو ساعت و ۵/۴ درصد آزمودنی‌ها در طول شبانه روز کمتر از یک ساعت از رسانه‌های گروهی استفاده می‌کنند. بین تماشای تلویزیون و مطالعه یک رابطه معنی‌دار منفی مشاهده شد.

جدول ۳. توزیع فراوانی آزمودنی‌ها براساس میزان استفاده از رسانه‌های گروهی

متغیر	فراوانی	درصد
کمتر از یک ساعت	۱۷	۵/۴
بین یک تا دو ساعت	۸۶	۲۷/۳
بیشتر از دو ساعت	۲۰۴	۶۴/۸
بدون پاسخ	۸	۲/۵

یکی دیگر سؤالات پرسشنامه درباره زمینه‌های مطالعاتی افراد بود. ۱۸/۷ درصد آزمودنی‌ها زمینه مطالعه خود را داستان ایرانی، ۱۲/۷ درصد ادبیات، ۱۲/۴ درصد دین، ۱۱/۱ درصد داستان‌های خارجی، ۹/۲ درصد تاریخ و روانشناسی، ۶/۷ درصد هنر، ۶ درصد علوم فنی، ۵/۴ درصد علوم اجتماعی، ۴/۸ درصد پزشکی، ۱/۹ درصد علوم پایه و فلسفه، و ۰/۶ درصد نیز زبان‌های خارجی ذکر کردند. یافته‌های حاضر نشان می‌دهد که داستان‌های ایرانی بیشترین توجه مخاطبان را به‌سوی خود جلب کرده و زبان‌های خارجی از کمترین جذابیت برای مراجعان کتابخانه‌های عمومی ماهشهر برخوردار است.

از آنجایی که قیمت کتاب همواره به‌عنوان یکی از موانع مطالعه در جامعه مدنظر بوده است، طی سؤالی از مراجعان کتابخانه خواسته شد تا نظر خود را نسبت به قیمت کتاب بیان کنند. قیمت کتاب از نظر ۴۷ درصد افراد خیلی گران، از نظر ۴۰/۶ درصد گران، و تنها از نظر ۱۲/۴ درصد افراد مناسب دانسته شد. گلچویی (۱۳۸۴) در بررسی مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران ... یکی از موانع مطالعه را گرانی کتاب عنوان کرده است.

برای پی‌بردن به این که افراد کتاب‌های مورد نیاز خود را چگونه تهیه می‌کنند، از آنان خواسته شد تا نحوه تهیه کتاب‌های مورد نیاز خود را بیان کنند. ۶۳/۵ درصد از جامعه مورد مطالعه مواد خواندنی خود را از طریق امانت گرفتن از کتابخانه‌ها، ۱۸/۱ درصد افراد با خرید از کتاب‌فروشی‌ها، و ۱۱/۷ درصد از طریق امانت گرفتن از دوستان و آشنایان به‌دست می‌آورند و ۶/۷ درصد افراد به این سؤال پاسخی ندادند. نتایج نشان داد که بیشترین منبع تهیه کتاب برای افراد، کتابخانه‌ها می‌باشند.

همانطور که ذکر شد یکی از راه‌های تهیه کتاب، خرید می‌باشد. برای پی‌بردن به این واقعیت که مردم چقدر اهل خرید کتاب هستند از آنان خواسته شد تا بگویند چقدر از درآمد خود را صرف خرید کتاب می‌کنند. یافته‌ها نشان داد که ۴۵/۷ درصد افراد ماهانه کمتر از ۵۰.۰۰۰ ریال هزینه خرید کتاب می‌کنند و ۴۲/۵ درصد افراد اصلاً کتاب نمی‌خرند. ۵/۱ درصد افراد بین ۵۰.۰۰۰ تا ۱۰۰.۰۰۰ ریال و ۳/۸ درصد افراد بیشتر از ۱۰۰.۰۰۰ ریال برای خرید کتاب هزینه می‌کنند. ۲/۹ درصد افراد نیز به این سؤال پاسخ ندادند. با توجه به نتایج تحقیق اکثریت افراد ماهانه کمتر از ۵۰.۰۰۰ ریال بابت خرید کتاب هزینه می‌کنند.

نقش خانواده به‌عنوان اصلی‌ترین و مهم‌ترین عامل در به‌وجود آمدن رفتار مطالعه‌گرایانه در فرد همیشه مدنظر بوده و هست. خانواده اولین دنیایی است که کودک در آن پا می‌گذارد و بسیاری از رفتارهای اجتماعی و فردی خود را از خانواده می‌آموزد. به همین دلیل اولین سؤال قسمت سوم که بررسی عوامل ترغیب‌کننده مطالعه را مدنظر داشت، به نقش خانواده اختصاص یافت. در پاسخ به این سؤال که نقش خانواده در به‌وجود آمدن عادت مطالعه تا چه اندازه مؤثر است ۸۷/۳ درصد افراد این تأثیر را زیاد، ۵/۷ درصد افراد تاحدودی، و ۲/۲ درصد کم دانسته و ۱/۶ درصد افراد نقش خانواده را مؤثر قلمداد نکردند. همانطور که ملاحظه می‌شود، بیشتر افراد نقش خانواده را بسیار مهم ارزیابی کردند.

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

جدول ۴. نقش خانواده در به‌وجود آمدن عادت مطالعه در فرزندان از نظر آزمودنی‌ها

متغیر	فراوانی	درصد
زیاد	۲۷۵	۸۷/۳
تاحدودی	۱۸	۵/۷
کم	۷	۲/۲
اصلاً	۵	۱/۶
بدون پاسخ	۱۰	۳/۲
کل	۳۱۵	۱۰۰

مدرسه نیز یکی دیگر از عواملی است که نقش بسیار مهمی در ایجاد و استمرار رفتار مطالعه‌گرایانه افراد دارد. باید اذعان داشت که مدرسه مکانی است که افراد در آنجا سواد خواندن و نوشتن می‌آموزند. وجود ساعتی به‌عنوان ساعت کتابخوانی و مطالعه و وجود کتابخانه‌های مجهز به همراه کتابدار حرفه‌ای و تمام وقت از عوامل بسیار مهم در امر تشویق افراد به مطالعه محسوب می‌شود. سه سؤال بعدی به این سه عامل اختصاص یافت تا اهمیت آن از جانب مراجعان کتابخانه‌ها بررسی شود. در پاسخ این سؤال که نقش کتابخانه مدرسه را چقدر در ترغیب به مطالعه مؤثر می‌دانید، ۴۸/۳ درصد افراد تأثیر این نقش را زیاد، ۳۰/۵ درصد افراد متوسط، ۶/۷ درصد افراد کم، و ۷/۹ درصد افراد این نقش را بدون تأثیر عنوان کردند.

به‌علاوه، ۷۱/۱ درصد افراد وجود کتابدار تمام وقت و حرفه‌ای در مدارس را بسیار مهم، ۲۳/۲ درصد تاحدودی مهم، ۱/۶ درصد افراد کم اهمیت، و ۱/۳ درصد افراد بی‌اهمیت قلمداد کردند.

جدول ۵. وجود کتابخانه مجهز، کتابدار حرفه‌ای و ساعتی به‌عنوان ساعت کتابخوانی در مدارس (از نظر جامعه آماری)

متغیر	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی پاسخ	کل
وجود کتابخانه‌های مجهز در مدارس	فراوانی	۱۵۲	۹۶	۲۱	۲۵	۳۱۵
	درصد	۴۸/۳	۳۰/۵	۶/۷	۷/۹	۱۰۰
وجود کتابدار تمام وقت در کتابخانه‌های مدارس	فراوانی	۲۲۴	۷۳	۵	۴	۳۱۵
	درصد	۷۱/۱	۲۳/۲	۱/۶	۱/۳	۱۰۰
وجود ساعتی به‌عنوان ساعت مطالعه	فراوانی	۲۰۴	۹۰	۱۰	۵	۳۱۵
	درصد	۶۴/۸	۲۸/۶	۳/۲	۱/۶	۱۰۰

در رابطه با سؤال وجود ساعتی به‌عنوان ساعت مطالعه در مدارس به‌عنوان یکی از عوامل ترغیب‌کننده، ۶۴/۸ درصد افراد اهمیت این عامل را زیاد، ۲۴/۶ درصد افراد متوسط، ۳/۲ درصد کم، و ۱/۶ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت دانستند.

یکی دیگر از عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه، اخلاق کتابدار است. کتابدار باید در مقابل مراجعه‌کننده صبور باشد و با خوشرویی تقاضاهای وی را پاسخ دهد، طوری که مراجعه‌کننده احساس راحتی کند و از اینکه مطلبی را نمی‌داند یا اطلاعات کافی ندارد احساس خجالت نکند. این مورد باعث خواهد شد فرد برای یافتن مجهولات ذهنی‌اش هیچ‌جایی را بهتر از کتابخانه و هیچ‌کسی را برای راهنمایی بهتر از کتابدار نداند. به همین منظور از مراجعان در رابطه با میزان اهمیت اخلاق کتابدار در ترغیب به مطالعه سؤال شد. ۶۷/۳ درصد افراد این عامل را بسیار مهم، ۲۴/۱ درصد افراد تاحدودی مهم، ۴/۱ درصد کم‌اهمیت، و ۲/۵ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت دانستند.

مطالعات و بررسی‌ها نشان می‌دهد که آشنایی افراد با مفاخر علمی و هنری یکی از عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه محسوب می‌شود. در این زمینه نیز سؤالی مطرح شد و در پاسخ به این سؤال، ۵۱/۴ درصد از افراد این عامل را با اهمیت، ۳۵/۲ درصد افراد اهمیت آن را متوسط، ۷/۶ درصد افراد این عامل را کم‌اهمیت، و ۴/۴ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت تلقی کردند.

جدول ۶. اخلاق کتابدار و آشنایی با مفاخر علمی و ادبی

متغیر	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی پاسخ	کل		
							فراوانی	درصد
اخلاق کتابدار	۲۱۲	۷۶	۱۳	۸	۶	۳۱۵	فراوانی	
	۶۷/۳	۲۴/۱	۴/۱	۲/۵	۲	۱۰۰	درصد	
آشنایی با مفاخر علمی و هنری	۱۶۲	۱۱۱	۲۴	۱۴	۴	۳۱۵	فراوانی	
	۵۱/۴	۳۵/۲	۷/۶	۴/۴	۱/۲	۱۰۰	درصد	

کتابخانه به‌عنوان یکی از مجراهای انتقال دانش و اشاعه اطلاعات از اهمیت زیادی برخوردار است. دو سؤال در این رابطه مطرح شد که یکی عامل مکانی کتابخانه، یعنی اهمیت نزدیکی کتابخانه به محل زندگی در ترغیب به مطالعه افراد بود که در جواب این سؤال ۵۶/۸

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

درصد افراد این عامل را بسیار مهم، $34/3$ درصد افراد تاحدودی مهم، $3/2$ درصد افراد کم‌اهمیت، $2/9$ درصد افراد نیز بی‌اهمیت دانستند. سؤال دوم مربوط به اهمیت وجود کتاب‌های مناسب و مورد درخواست افراد در کتابخانه برای ترغیب به مطالعه بود که در پاسخ به این سؤال $69/5$ درصد افراد این عامل را بسیار مهم، $28/3$ درصد افراد تاحدودی مهم، $0/6$ درصد افراد کم، و 1 درصد افراد نیز این عامل را بی‌اهمیت دانستند.

یکی از راه‌های جلب افراد بیشتر به کتابخانه‌ها، برگزاری کلاس‌های مختلف در کتابخانه‌ها است. $57/1$ درصد افراد برگزاری کلاس‌های هنری و ادبی را در ترغیب به مطالعه مهم، $21/6$ درصد افراد این عامل را تاحدودی مهم، $17/1$ درصد افراد اهمیت این عامل را کم، و $2/2$ درصد افراد نیز این موضوع را بی‌اهمیت دانستند.

جدول ۷. نزدیک بودن به محل زندگی، غنی بودن و برگزاری کلاس‌های هنری در کتابخانه

متغیر		زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی‌پاسخ	کل
نزدیکی کتابخانه به محل زندگی	فراوانی	۱۷۹	۱۰۸	۱۰	۹	۹	۳۱۵
	درصد	۵۶/۸	۳۴/۳	۳/۲	۲/۹	۲/۹	۱۰۰
وجود کتاب‌های مناسب و مورد درخواست افراد در کتابخانه	فراوانی	۲۱۹	۸۹	۲	۳	۲	۳۱۵
	درصد	۶۹/۵	۲۸/۳	۱/۶	۱	۱/۶	۱۰۰

برگزاری نمایشگاه‌های کتاب همواره باعث می‌شود تا مردم از نمایشگاه‌ها دیدن کنند و خریدهایی نیز داشته باشند که این امر موجب اشاعه فرهنگ مطالعه در جامعه و بالا رفتن سرانه مطالعه در جامعه خواهد شد. در پاسخ به این سؤال که برگزاری نمایشگاه‌های کتاب به‌عنوان یک عامل ترغیب‌کننده به مطالعه چقدر مهم است، $70/8$ درصد پاسخگویان اهمیت این عامل را زیاد، $12/87$ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، $0/6$ درصد افراد اهمیت این موضوع را کم، و $4/8$ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت قلمداد کردند.

آخرین سؤال قسمت سوم اختصاص به قیمت کتاب داشت. در پاسخ به این سؤال که اگر قیمت کتاب ارزان شود چقدر در افزایش کتابخوانی مؤثر خواهد بود $81/9$ درصد افراد تأثیر این عامل را زیاد، $9/5$ درصد متوسط، $3/2$ درصد افراد کم، و $3/2$ درصد افراد تأثیری برای این عامل قائل نبودند.

جدول ۸. نقش برگزاری نمایشگاه و ارزان شدن قیمت کتاب در ترویج فرهنگ مطالعه

متغیر		زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی‌پاسخ	کل
برگزاری نمایشگاه‌ها	فراوانی	۲۲۳	۴۰	۱۹	۱۵	۱۸	۳۱۵
	درصد	۷۰/۸	۱۲/۷	۶	۴/۸	۵/۷	۱۰۰
ارزان شدن قیمت کتاب	فراوانی	۲۵۸	۳۰	۱۰	۱۰	۷	۳۱۵
	درصد	۸۱/۹	۹/۵	۳/۲	۳/۲	۲/۲	۱۰۰

در قسمت آخر عوامل بازدارنده و به عبارتی موانع مطالعه را بررسی کردیم. مهم‌ترین عوامل مطالعه نکردن افراد را می‌توان در خود فرد پیدا کرد. (عوامل درونی همچون نداشتن انگیزه کافی برای مطالعه، عدم شناخت و عدم احساس نیاز به مطالعه به‌عنوان یک ضرورت آگاهی‌دهنده و همچنین عادت نداشتن به مطالعه) که برای بررسی میزان اهمیت این موارد سؤالاتی مطرح شد و از افراد خواسته شد تا اهمیت هر یک را بیان کنند. نداشتن انگیزه به‌عنوان یکی از عوامل بازدارنده مطالعه را ۶۲/۹ درصد افراد یک عامل بازدارنده مهم دانستند. ۲۴/۴ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، ۵/۷ درصد افراد کم، و ۰/۶ درصد افراد این عامل را بی‌تأثیر دانستند.

۷۰/۸ درصد افراد عدم شناخت و عدم احساس نیاز به مطالعه را به‌عنوان یک ضرورت آگاهی‌دهنده عاملی مهم دانستند، ۱۲/۱ درصد افراد تأثیر این عامل را متوسط، ۱۱/۴ درصد افراد کم، و ۱/۹ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت تلقی کردند. ۶۱ درصد افراد عادت نداشتن به مطالعه را عاملی مهم، ۲۲/۹ درصد حدوداً مهم، ۶ درصد افراد کم اهمیت، و ۲/۲ درصد پاسخگویان این عامل را در عدم مطالعه بی‌تأثیر دانستند. به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که از نظر افراد این عوامل از موارد مهم عدم مطالعه محسوب می‌شوند.

جدول ۹. نداشتن انگیزه، عدم شناخت و احساس نیاز، عادت نداشتن به مطالعه

متغیر		زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی‌پاسخ	کل
نداشتن انگیزه کافی و مناسب برای مطالعه	فراوانی	۱۹۸	۷۷	۱۸	۲	۲۰	۳۱۵
	درصد	۶۲/۹	۲۴/۴	۵/۷	۱/۶	۶/۳	۱۰۰
عدم شناخت و احساس نیاز به مطالعه به‌عنوان یک ضرورت آگاهی‌دهنده	فراوانی	۲۲۳	۳۸	۳۶	۶	۱۲	۳۱۵
	درصد	۷۰/۸	۱۲/۱	۱۱/۴	۱/۹	۳/۸	۱۰۰
عادت نداشتن به مطالعه	فراوانی	۱۹۲	۷۲	۱۹	۷	۲۵	۳۱۵
	درصد	۶۱	۲۲/۹	۶/۰	۲/۲	۷/۹	۱۰۰

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

همواره مراجعه افراد به کتابخانه‌ها و نبودن کتاب مورد نیاز موجب دل‌سردی افراد شده و به‌عنوان یک عامل بازدارنده محسوب می‌شود. در پاسخ به سؤال نبودن کتاب‌های مورد نیاز در کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌ها به‌عنوان مانع مطالعه، ۵۳ درصد افراد اهمیت این عامل را زیاد، ۳۶/۵ درصد افراد متوسط، ۱ درصد افراد کم، و ۵/۴ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت تلقی کردند. ۷۱/۷ درصد افراد نبودن کتاب‌های مورد علاقه‌شان در کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌ها را یک عامل بازدارنده قوی دانستند، ۱۶/۸ درصد افراد اهمیت این موضوع را متوسط، ۳/۵ درصد افراد کم، و ۵/۱ درصد افراد این عامل را اصلاً مهم ندانستند.

کمبود کتابخانه در محل زندگی و کار یکی از موانع مطالعه محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، اگر مردم به کتابخانه دسترسی نداشته باشند و برای رسیدن به کتابخانه مشکل داشته باشند کمتر خود را برای یافتن کتاب به زحمت خواهند انداخت و اگر نیاز شدید به کتاب نداشته باشند به کتابخانه مراجعه نخواهند کرد. طبق یافته‌ها، ۵۴/۹ درصد افراد کمبود کتابخانه‌های عمومی در منطقه مسکونی و محل کار را به‌عنوان یک عامل بازدارنده مهم در امر مطالعه دانستند. همچنین ۲۹/۲ درصد افراد اهمیت این موضوع را متوسط، ۶/۳ درصد افراد اهمیت این عامل را کم، و در نهایت ۶ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت دانستند.

صافی (۱۳۷۹) در پژوهشی با عنوان «راه‌های گرایش و افزایش میزان مطالعه در کتابخانه‌های عمومی»، کتابخانه‌ها را از ارکان اصلی و اساسی جوامع دانسته است، به‌طوری‌که اگر با کتاب‌های مناسب تجهیز شوند و به صورت علمی و با افراد متخصص در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی اداره شوند، می‌توان افراد زیادی را به مطالعه ترغیب کرد. به نظر می‌رسد رسانه‌های جمعی به‌خاطر جذابیت‌های ویژه‌ای که برای افراد دارند به یک رقیب قدرتمند برای کتاب و کتابخوانی تبدیل شده‌اند. افراد برای دیدن تلویزیون نیازی به سواد ندارند و یا درحین انجام کارهای دیگر نیز می‌توانند به آن نگاه کنند یا گوش فرا دهند. یافته‌ها نشان داد که ۵۴ درصد افراد وجود سایر رسانه‌های گروهی مثل ماهواره، تلویزیون، اینترنت، و... را به‌عنوان یک عامل بازدارنده مطالعه می‌دانند، ۳۴/۴ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، ۶ درصد افراد کم، و ۰/۳ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت دانستند.

جدول ۱۰. کمبود کتابخانه در منطقه مسکونی و افزایش رسانه‌های گروهی

متغیر		زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی پاسخ	کل
کمبود کتابخانه های عمومی در	فراوانی	۱۷۳	۹۲	۲۰	۱۹	۱۱	۳۱۵
	درصد	۵۴/۹	۲۹/۲	۶/۳	۶	۳/۵	۱۰۰
افزایش و جاذبه رسانه های عمومی و ..	فراوانی	۱۷۰	۱۰۸	۱۹	۱	۱۷	۳۱۵
	درصد	۵۴/۰	۳۴/۳	۶/۰	۰/۳	۵/۴	۱۰۰

نداشتن وقت همواره به عنوان یک عامل بازدارنده مهم در امر مطالعه محسوب می‌شود. مشکلات اقتصادی افراد، چند شغله بودن افراد و ... ، وقتی برای مطالعه باقی نمی‌گذارد. در این زمینه ۵۷/۵ درصد افراد وجود مشغله‌های فراوان و نداشتن وقت را به عنوان یک عامل بازدارنده مهم در امر مطالعه دانستند. ۲۴/۱ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، ۸/۹ درصد افراد اهمیت آن را کم، و ۲/۹ درصد افراد این عامل را بی‌اهمیت دانستند. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی تهران در سال ۱۳۷۸ ضمن تحقیقی به وضعیت مطالعه و جایگاه کتاب و کتابخوانی پرداخت و نداشتن وقت را از عوامل اصلی مطالعه نکردن بیان کرد.

برنامه‌ریزی نادرست در زندگی باعث می‌شود تا به جنبه‌هایی از زندگی وقت بیشتری اختصاص داده شود و برای مواردی هم وقتی اختصاص داده نشود و یا این وقت بسیار کم باشد. مطالعه نیز از این مورد استثناء نیست. یافته‌ها نشان داد که ۴۷/۶ درصد افراد بی‌توجهی به برنامه‌ریزی در زندگی و اهمیت ندادن به اختصاص وقت برای مطالعه را به عنوان یک عامل بازدارنده مهم شناختند. ۳۴/۶ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، ۶ درصد افراد کم، و ۶ درصد افراد این عامل را به عنوان یک عامل بازدارنده تلقی نکردند.

جدول ۱۱. وجود مشغله‌های فراوان، نداشتن وقت و اختصاص ندادن وقت برای مطالعه

متغیر		زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی پاسخ	کل
نداشتن وقت	فراوانی	۱۸۱	۷۶	۲۸	۲۱	۹	۳۱۵
	درصد	۵۷/۵	۲۴/۱	۸/۹	۶/۷	۲/۹	۱۰۰
بی‌توجهی به برنامه‌ریزی در زندگی و عدم اختصاص وقت برای مطالعه	فراوانی	۱۵۰	۱۰۹	۱۹	۱۹	۱۸	۳۱۵
	درصد	۴۷/۶	۳۴/۶	۶	۶	۵/۷	۱۰۰

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

گرانی کتاب و مشکلات اقتصادی خانواده‌ها مانع بسیار مهمی در راه مطالعه به‌شمار می‌آید. ۴۲/۲ درصد افراد گرانی کتاب و مشکلات اقتصادی خانواده‌ها را به‌عنوان یک عامل بازدارنده در امر مطالعه تلقی کردند. ۳۵/۶ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، ۱۱/۱ درصد افراد این موضوع را کم اهمیت، و ۶/۳ درصد افراد این عامل را عامل مهمی تلقی نکردند. انسان موجودی اجتماعی است به همین دلیل رفتارهای او متأثر از اجتماع می‌باشد. اگر در جامعه‌ای به مطالعه اهمیت داده شود، فردی که در این جامعه زندگی می‌کند انسانی اهل مطالعه خواهد بود و بر عکس. یافته‌ها نشان داد که ۵۶/۲ درصد افراد جهت‌گیری‌های فکری و فرهنگی به سمت مسائل اقتصادی و احترام نگذاشتن به علم در جامعه را به‌عنوان یک عامل بازدارنده مهم دانستند. ۲۱/۳ درصد افراد اهمیت این عامل را متوسط، ۱۰/۸ درصد افراد تأثیر این عامل را کم، و ۵/۷ درصد افراد این عامل را مهم تلقی نکردند.

جدول ۱۲. گرانی کتاب و احترام نگذاشتن به علم و دانش

متغیر	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	بی پاسخ	کل
گران بودن کتاب	۱۳۳	۱۱۲	۳۵	۲۰	۱۵	۳۱۵
	درصد	۴۲/۲	۳۵/۶	۱۱/۱	۶/۳	۴/۸
احترام نگذاشتن به علم و دانش	۱۷۷	۶۷	۳۴	۱۸	۱۹	۳۱۵
	درصد	۵۶/۲	۲۱/۳	۱۰/۸	۵/۷	۶

۲. آزمون فرضیه‌ها

در این بخش به آزمون فرضیه‌های تحقیق می‌پردازیم:

فرضیه ۱. ارتباط معناداری میان وضعیت کتابخانه‌های عمومی (به‌لحاظ ظاهر و محتوا) با مطالعه افراد وجود دارد.

جدول ۱۳. رابطه میان وضعیت کتابخانه‌ها با مطالعه افراد

متغیر	۲ ضریب همبستگی	سطح معناداری
وضعیت کتابخانه‌ها	$r = ۰/۸۷۱۲$	$P = 000$

محاسبات آماری در جدول فوق نشان می‌دهد که هرچه کتابخانه ظاهر زیباتر و جذاب‌تری داشته و از مجموعه و امکانات لازم برای تأمین نیازهای‌های مراجعان برخوردار باشد، اقبال بیشتری برای جذب کاربران خواهد داشت.

فرضیه ۲. ارتباط معناداری میان میزان تحصیلات و مطالعه افراد وجود دارد.

پژوهش حاضر نشان می‌دهد این رابطه وجود دارد ($r=0/516$) و میزان همبستگی متوسط و مثبت است، به این معنی که رابطه مستقیمی بین میزان سواد و میزان مطالعه وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه سطح سواد و تحصیلات بالاتر باشد رغبت به مطالعه بیشتر می‌شود.

فرضیه ۳. ارتباط معناداری میان میزان تحصیلات والدین و مطالعه افراد وجود دارد.

با توجه به نتایج آزمون ($r=0/525$) بین میزان تحصیلات والدین و مطالعه افراد رابطه معنی‌داری وجود دارد و این رابطه از نوع مثبت و درجه همبستگی متوسط می‌باشد. توضیح اینکه به طور متوسط کسانی که از والدین تحصیل‌کرده برخوردارند نسبت به کسانی که والدینشان از سطح سواد کمتری برخوردارند تمایل بیشتری به مطالعه در آنها دیده می‌شود.

فرضیه ۴. ارتباط معناداری میان قیمت کتاب و مطالعه افراد وجود ندارد.

نتایج آزمون نشان داد ($r = -0/621$) که بین قیمت کتاب و مطالعه افراد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین منفی بودن ضریب همبستگی نشان از منفی بودن رابطه دارد و بیانگر این است که گرانی کتاب به عنوان یک عامل بازدارنده مطالعه محسوب می‌شود.

فرضیه ۵. ارتباط معناداری میان میزان استفاده از رسانه‌های گروهی و مطالعه افراد وجود دارد.

جدول ۱۴. رابطه بین میزان استفاده از رسانه‌های گروهی و مطالعه افراد

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
رسانه‌های گروهی	$= 0/7422 -$	$P = 0/000$

با توجه به جدول ۱۴ بین میزان استفاده از رسانه‌های گروهی و مطالعه افراد رابطه معنی‌داری وجود دارد و این رابطه منفی می‌باشد که این نشان از معکوس بودن رابطه میان میزان استفاده از رسانه‌های گروهی و میزان مطالعه دارد. رسانه‌های گروهی به خصوص رادیو و

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

تلویزیون و سایر رسانه‌ها ضمن داشتن جذابیت بیشتر دست و پاگیری کمتری نسبت به کتاب دارند، به این معنی که برای مطالعه نیاز به تمرکز و جایی به‌نسبه آرام و جدای از سایرین لازم است در صورتی که رسانه‌های گروهی از چنین محدودیتی برخوردار نیستند و به‌خصوص بودن در جمع خانواده را نیز به‌همراه دارند. لذا میزان مطالعه را به‌خصوص در جامعه مورد بررسی تحت تأثیر قرار داده است. همچنین پژوهش نشان می‌دهد که بین عوامل تأهل با مطالعه افراد ($r=0/018$) و جنسیت با مطالعه افراد ($r=0/095$) رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کتابخانه‌ای با ظاهر زیبا و جذاب، رغبت بیشتری برای مطالعه فراهم می‌کند. همچنین مطالعه نشان می‌دهد که به‌طور متوسط کسانی که از والدین تحصیل‌کرده برخوردارند نسبت به کسانی که والدینشان از سطح سواد کمتری برخوردارند تمایل بیشتری به مطالعه دارند. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که افرادی از جامعه مورد مطالعه که از حیث تحصیلات و نیز حقوق دریافتی در وضعیت بهتری قرار دارند از بُعد عادت علاقه بیشتری به مطالعه دارند. ۳۹ درصد افراد جامعه پژوهش که بالاترین درصد را در برمی‌گیرد اوقات فراغت خود را با مطالعه کتاب سپری می‌کنند و در مرتبه بعد ۱۲/۷ افراد با تماشای تلویزیون اوقات فراغت خود را پر می‌کنند. این یافته نشان می‌دهد که کسانی که به کتابخانه می‌آیند، بیشترین وقت فراغت خود را به مطالعه می‌پردازند. شاید بتوان به این نتیجه رسید که افراد زمانی که به کتاب مورد علاقه خود دسترسی داشته باشند، آن را بر سایر رسانه‌ها ترجیح می‌دهند. بر اساس یافته‌های پژوهش زمینه‌های مطالعاتی جامعه پژوهش به ترتیب داستان ایرانی، ادبیات، دین، داستان‌های خارجی، تاریخ و روانشناسی، هنر، فنی، علوم اجتماعی، علوم پزشکی، علوم پایه و فلسفه، و زبان‌های خارجی دانسته شد.

درصد بالائی از جامعه پژوهش وضعیت کتابخانه‌های عمومی ماهشهر را ضعیف توصیف کرده‌اند که نشان می‌دهد که کتابخانه‌های آن ناحیه در وضع مطلوبی به سر نمی‌برد. موانع مطالعه موانعی درونی همچون نداشتن انگیزه کافی برای مطالعه، عدم شناخت و احساس نیاز به مطالعه به‌عنوان یک ضرورت آگاهی‌دهنده و همچنین عادت نداشتن به مطالعه دانسته شد. از عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه اخلاق کتابدار کتابخانه است. ۶۷/۳ درصد افراد در

پاسخ به سؤال درباره اخلاق کتابدار به عنوان یک عامل ترغیب‌کننده، آن را بسیار مهم دانستند. این یافته نشان می‌دهد که باید به ارائه آموزش‌های لازم در این خصوص به کتابداران توجه کافی مبذول گردد.

با توجه به نتایج به دست آمده، نداشتن شناخت و آگاهی افراد از نویسندگان و مفاخر علمی و هنری و طرز تفکر و سبک نوشتاری آن‌ها از عوامل مطالعه نکردن محسوب می‌شود. چه بسا داشتن آگاهی و شناخت باعث روی آوردن افراد به سمت نویسنده‌ای خاص شود (وقتی فرد به سبک و قلم و افکار نویسندگان خاصی آشنا و علاقه‌مند باشد، کتاب‌های مورد علاقه را راحت‌تر پیدا خواهد کرد و کتاب‌های نویسندگانی که با افکارش سازگاری ندارند، مطالعه نخواهد کرد) و نداشتن شناخت از سبک نویسنده‌ای ممکن است باعث دلزدگی و بی‌زاری از مطالعه شود. در این باره، ۵۰/۸ درصد افراد، شناخت ناکافی از نویسندگان و آثارشان را به عنوان یک عامل بازدارنده مهم می‌دانند.

پیشنهادها

در پایان پیشنهادهایی برای برطرف کردن موانع موجود در راه مطالعه و کتابخوانی به شرح زیر ارائه می‌شود:

الف) خانواده

- ۱) پدران و مادران باید ساعاتی از شبانه روز را به خواندن کتاب اختصاص دهند و همچنین گاهی برای یافتن پاسخ سؤالات کودکان در حضور آن‌ها به کتاب‌ها مراجعه نمایند؛
- ۲) برای کودکان کتاب خوانده شود و از آن‌ها خواسته شود خلاصه داستان را بازگو نمایند؛
- ۳) گاهی در خانواده‌ها به صورت گروهی کتاب خوانده شود، یعنی یکی از اعضاء خانواده کتاب را برای بقیه افراد خانواده بخواند و در پایان هر کس نظر خود را ارائه دهد؛
- ۴) گاهی از فرزندان خواسته شود کتابی را به انتخاب و سلیقه خود برای پدر و مادر بخوانند؛
- ۵) برای فرزندان به مناسبت‌های مختلف کتاب خریداری شود؛
- ۶) برای خرید کتاب برای فرزندان حتماً سلیقه و نیازهای آنان در نظر گرفته شود؛
- ۷) کودکان خود را حتماً به عضویت یک کتابخانه درآورده و برای بازدید از نمایشگاه‌های کتاب حتماً فرزندان را همراه خود ببرند؛

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

۸) والدین حتماً با فرزندان درباره اهمیت کتاب و کتابخوانی و تأثیر ارتقاء فرهنگ مطالعه بر پیشرفت جامعه گفت‌وگو نمایند.

ب) مدرسه

- ۱) نظام آموزش و پرورش با بسترسازی بنیادین و برنامه‌ریزی‌های بلند مدت و همه‌جانبه، عشق و علاقه به مطالعه را در افراد به وجود آورده و آن را تقویت نماید؛
- ۲) ساختار کتب درسی از معلم‌محوری به سمت دانش‌آموز‌محوری و پژوهش‌محوری تغییر یابد؛
- ۳) ساعتی در هفته با عنوان ساعت مطالعه و کتابخوانی گنجانده شود؛
- ۴) در ساعت کتابخوانی برای دانش‌آموزان کتاب‌هایی خوانده شده و از آن‌ها خواسته شود خلاصه و برداشت خود را از کتاب بیان نموده یا بنویسند؛
- ۵) از دانش‌آموزان خواسته شود شخصیت‌های داستان‌ها و قصه‌ها را به صورت تئاتر و نمایش اجرا و بازآفرینی کنند؛
- ۶) کتابخانه‌های مدارس به کتاب‌های متنوع و روزآمد توسعه و تجهیز شود به طوری که بتواند نیازها و علائق دانش‌آموزان و معلمان را برطرف کند؛
- ۷) کتابخانه‌های آموزشی با کتابخانه‌های عمومی منطقه در جهت برطرف نمودن مواد مورد نیاز دانش‌آموزان همکاری کند؛
- ۸) از کتابداران متخصص برای کتابخانه‌های مدارس برای تشویق و همچنین هدایت سیر مطالعاتی دانش‌آموزان استفاده شود؛
- ۹) مزایای مطالعه برای دبیران و معلمان بازگو شود که این کار را می‌توان در دوره‌های ضمن خدمت دبیران انجام داد؛
- ۱۰) از کتابخوانان برجسته مدارس تقدیر شود و جوایزی از سوی کتابخانه‌ها (مدارس، عمومی) و آموزش و پرورش به آنان اعطاء شود؛
- ۱۱) از کتابخانه‌های عمومی بازدید به عمل آید و هر ساله یک روز را برای آشنایی دانش‌آموزان از کتابخانه‌های عمومی در نظر گرفته شود تا ضمن آشنایی با کتابخانه، شیوه‌های بهره‌گیری از منابع کتابخانه نیز آموزش داده شود.

ج) رسانه‌های گروهی

۱) از نویسندگان و منتقدان برای معرفی کتاب در برنامه‌های رادیو و تلویزیون دعوت شود؛

- ۲) تازه‌های کتاب در میان برنامه‌های پر بیننده به شکل جذاب معرفی شود؛
- ۳) مسابقات کتابخوانی و معرفی منابع برای پاسخ به سؤالات برگزار شود؛
- ۴) از آنجایی که اکثراً رفتار ستارگان سینما از طرف جوانان ما مورد تقلید واقع می‌شوند، صداوسیما می‌تواند از ستارگان سینما و چهره‌های محبوب برای اجرای نقش افراد اهل مطالعه استفاده کند؛
- ۵) از شخصیت‌های بزرگ ادبی، تاریخی و دینی کشور فیلم تهیه شود؛
- ۶) برنامه تقدیر از نویسندگان و معرفی کتابخوانان و... تنها به هفته کتاب ختم نشود.

د) کتابخانه‌های عمومی

- ۱) از شخصیت‌های بزرگ علمی و فرهنگی و اساتید برجسته کشوری در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی برای عضویت در هیأت امناء کتابخانه‌های عمومی کشور استفاده شود؛
- ۲) از اساتید کتابداری و اطلاع‌رسانی شخصیت‌های برجسته علمی استان جهت عضویت در انجمن کتابخانه‌های عمومی استان استفاده شود؛
- ۳) از کتابداران کتابخانه‌ها که تحصیلات کتابداری دارند برای عضویت و شرکت در انجمن کتابخانه‌های عمومی شهرستان استفاده شود؛
- ۴) در قانون پرداخت نیم درصد کتابخانه‌ها از محل درآمدهای شهرداری‌ها بازنگری شده و شهرداری‌ها مکلف به پرداخت این بودجه شوند؛
- ۵) سرپرستی اداره امور کتابخانه‌ها به کتابداران دارای تحصیلات کتابداری واگذار شود؛
- ۶) برای تهیه و خرید کتاب‌های کتابخانه‌های عمومی بهتر است فرم‌هایی تنظیم و برای کتابخانه‌ها ارسال شود تا کتابداران هر کتابخانه، نیازهای کتابخانه خود را تنظیم و به مرکز تهیه کتاب ارسال نمایند؛
- ۷) سالیانه قسمتی از کتاب‌های مورد نیاز کتابخانه‌ها به وسیله کتابداران همان کتابخانه‌ها تهیه شود؛
- ۸) کلاس‌های نقد ادبی، شب شعر، نقد کتاب، قصه‌گویی و کتابخوانی برای کودکان و مسابقات کتابخوانی در کتابخانه برگزار شود؛
- ۹) کتابخوانان برتر کتابخانه معرفی شده و جوایزی از طرف انجمن کتابخانه‌ها به آن‌ها اهداء شود؛

بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان ...

- ۱۰) کتابخانه با ادارات شهرستان برای به عضویت درآوردن کارمندان ادارات ارتباط برقرار کند و جهت تشویق، کارمندان کتابخوان را به اداره متبوع معرفی کند؛
- ۱۱) هر ساله، کتابدار خوش اخلاق، به اداره و انجمن کتابخانه‌ها برای تشویق معرفی شود.
- ۱۲) به تمیزی کتابخانه اهمیت زیادی داده شود؛
- ۱۳) در کتابخانه امکانات رفاهی از قبیل نمازخانه، بوفه، خدمات فتوکپی، تایپ و کافی نت و غیره لحاظ شود؛
- ۱۴) کتابداران کتابخانه‌ها کتاب‌هایی که به کتابخانه وارد می‌شوند را مطالعه نمایند و یا حداقل سرفصل‌های کتاب را بخوانند و درباره نویسندگان و شاعران و مفاخر علمی و هنری اطلاعات کافی داشته باشند؛
- ۱۵) آموزش مستمر و مداوم برای کتابداران در نظر گرفته شود تا سطح دانش کتابداران بالاتر رود.

منابع

- استیگر، رالف سی (۱۳۷۰). *راه‌های تشویق به مطالعه*. ترجمه پروانه سپرده. تهران: دبیرخانه هیأت امناء کتابخانه‌های عمومی کشور.
- امانی، غفور (۱۳۸۰). *کتابخانه‌های مدارس و نقش آن‌ها در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان*. اردبیل: تراز.
- تفقدی جامی، محمود (۱۳۷۴). *مبانی وجودی کتاب در تفکر اسلامی*. مجله کتابداری، دفتر ۲۳-۲۱، ۴۱-۲۸.
- ری، کالین (۱۳۷۵). *کتابخانه‌های آموزشی راه‌نمایی برای معلم کتابدار*. ترجمه مهرداد نیکنام. تهران: دبیرخانه هیأت امناء کتابخانه‌های عمومی کشور.
- زاساکا، زوفنا (۱۳۷۵). *تأثیر مدرسه بر خواندن*. ترجمه ثریا قزل‌ایاغ. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- سعادت‌آبادی نسب، محمد جعفر، مختاری، حیدر (۱۳۷۷). *ایجاد انگیزه مطالعه در کودکان و نوجوانان*. پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، ۱۵، ۹۳-۸۱.
- سعیدیان، عبدالحسین (۱۳۷۷). *سرزمین و مردم ایران*. تهران: علم و زندگی.
- شعبانی، زهرا (۱۳۸۰). *روش‌های مطالعه و یادگیری*. تهران: موسسه آفتاب اندیشه.
- کاکایی، سیامک (۱۳۸۰). *اصول و روش کلی مطالعه نظامی*، ۲۲۲، ۳۹-۳۵.
- محدثی، جواد (۱۳۷۹). *کتاب، مطالعه، کتابخانه*. فرهنگ جهاد، ۵ (۴)، ۱۷-۱۴.

نیکنام، مهرداد (۱۳۷۹). نگاهی به خدمات کتابخانه‌های عمومی. پیام کتابخانه، ۱۰ (۳)، ۶-۱۱.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

معرف‌زاده، عبدالحمید؛ ایرجی، شهرزاد (۱۳۸۹). بررسی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی شهرستان ماهشهر. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۶ (۱)،

۱۴۳-۱۷۰.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی